

УДК 338.48:65

Алієв Каміль Ахад огли

*магістрант кафедри туризму і готельного господарства
Харківського національного університету
міського господарства імені О.М. Бекетова*

Алиев Камиль Ахад оглы

*магістрант кафедри туризму и гостиничного хозяйства
Харьковского национального университета
городского хозяйства имени А.Н. Бекетова*

Aliiev Kamil

*Master of the Tourism and Hospitality Management Department of the
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv*

Погасій Сергій Олександрович

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри туризму і готельного господарства
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

Погасий Сергей Александрович

*кандидат технических наук, доцент,
доцент кафедры туризма и гостиничного хозяйства
Харьковский национальный университет
городского хозяйства имени А. Н. Бекетова*

Pohasii Serhii

*Candidate of Technical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Tourism and Hospitality Management Department
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv*

**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОГО
ОБСЛУГОВУВАННЯ ТУРИСТІВ В УКРАЇНІ
ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ТРАНСПОРТНОГО
ОБСЛУЖИВАНИЯ ТУРИСТОВ В УКРАИНЕ
PROSPECTS FOR DEVELOPMENT OF TRANSPORT SERVICE FOR
TOURISTS IN UKRAINE**

Анотація. В статті розглянуто роль і місце транспортного обслуговування в туризмі, вказано на тісний взаємозв'язок розвитку таких галузей економіки, як транспорт і туризм. На підставі даних Державної служби статистики України за останні 20 років зроблено аналіз тенденцій зміни обсягів туристської діяльності та обсягів перевезення пасажирів різними видами транспорту. З'ясовано, що в період з 2000 по 2020 рр. за обсягами перевезення пасажирів усі види транспорту крім авіаційного поступово втрачають свої позиції на ринку транспортних послуг. Визначено негативні наслідки пандемії COVID 19 для туристської діяльності та роботи транспорту і доведено, що в найближчому майбутньому туризм буде мати вирішальне значення для зростання обсягів перевезень пасажирів на транспорті. Однак, зростання обсягів перевезень на різних видах транспорту не буде однаковим і буде обумовлено конкурентними перевагами, які зможе забезпечити кожен вид транспорту. Визначено першочергові заходи які необхідно зробити кожному виду транспорту в Україні для залучення туристського потоку і збільшення обсягів пасажирських перевезень. Особливу увагу приділено доцільності розробки транспортних турів на залізничному і водних видах транспорту. Обґрунтовано необхідність створення єдиного туроператора з транспортних турів у складі Міністерства інфраструктури України. В статті окремо розглянуто можливості використання для потреб туризму транспортних засобів, призначених для

переміщення малих груп людей на різних видах транспорту, а також індивідуальних транспортних засобів, в тому числі і нових, таких як електровелосипеди, електроскутери, електросамокати, моно колеса, тощо. Визначено, що необмежені перспективи для сфери туризму відкриває інтеграція різних видів транспорту. Розглянуті різні форми такої інтеграції. Для досягнення максимальної ефективності транспортного обслуговування в туризмі потрібна скоординована робота двох потужних галузей економіки – туризму і транспорту. Ця взаємодія не можлива без участі держави через розробку програм розвитку обох галузей.

Ключові слова: *транспортне обслуговування, перевезення туристів, транспортні засоби, транспортні тури, автобусні тури, залізничні тури, морські та річкові круїзи.*

Анотація. *В статье рассмотрена роль и место транспортного обслуживания в туризме, указана тесная взаимосвязь развития таких отраслей экономики, как транспорт и туризм. На основании данных Государственной службы статистики Украины за последние 20 лет произведен анализ тенденций изменения объемов туристской деятельности и объемов перевозки пассажиров разными видами транспорта. Выяснено, что в период с 2000 по 2020 гг. по объемам перевозки пассажиров все виды транспорта, кроме авиационного, постепенно теряют свои позиции на рынке транспортных услуг. Определены негативные последствия пандемии COVID 19 для туристской деятельности и работы транспорта и доказано, что в ближайшем будущем туризм будет иметь решающее значение для роста объемов перевозок пассажиров на транспорте. Однако рост объемов перевозок на различных видах транспорта не будет одинаковым и будет обусловлен конкурентными преимуществами, которые сможет обеспечить каждый*

вид транспорта. Определены первоочередные меры, которые необходимо предпринять каждому виду транспорта в Украине для привлечения туристского потока и увеличения объемов пассажирских перевозок. Особое внимание уделено целесообразности разработки транспортных туров на железнодорожном и водных видах транспорта. Обоснована необходимость создания единого туроператора по транспортным турам в составе Министерства инфраструктуры Украины. В статье отдельно рассмотрены возможности использования для нужд туризма транспортных средств, предназначенных для перемещения малых групп людей на различных видах транспорта, а также индивидуальных транспортных средств, в том числе и новых, таких как электровелосипеды, электроскутеры, электросамокаты, моно колеса, и другое. Определено, что неограниченные перспективы для сферы туризма открывает интеграция различных видов транспорта. Рассмотрены разные формы такой интеграции. Для достижения максимальной эффективности транспортного обслуживания в туризме требуется скоординированная работа двух мощных отраслей экономики – туризма и транспорта. Это взаимодействие невозможно без участия государства через разработку программ развития обеих отраслей.

Ключевые слова: *транспортное обслуживание, перевозка туристов, транспортные средства, транспортные туры, автобусные туры, железнодорожные туры, морские и речные круизы.*

Summary. *The article considers the role and place of transport services in tourism, indicates the close relationship between the development of such sectors of the economy as transport and tourism. Based on the data of the State Statistics Service of Ukraine over the past 20 years, an analysis was made of trends in the volume of tourism activities and the volume of passenger transportation by different modes of transport. It was found that in the period*

from 2000 to 2020. in terms of passenger transportation, all types of transport, except for aviation, are gradually losing their positions in the transport services market. The negative consequences of the COVID 19 pandemic for tourism and transport activities have been identified, and it has been proved that in the near future tourism will be crucial for the growth of passenger traffic in transport. However, the growth in traffic volumes by different modes of transport will not be the same and will be determined by the competitive advantages that each mode of transport can provide. The priority measures that need to be taken by each type of transport in Ukraine to attract the tourist flow and increase the volume of passenger traffic have been determined. Particular attention is paid to the feasibility of developing transport tours by rail and water transport. The necessity of creating a single tour operator for transport tours within the Ministry of Infrastructure of Ukraine is substantiated. The article separately considers the possibility of using vehicles for the needs of tourism, designed to move small groups of people on various modes of transport, as well as individual vehicles, including new ones, such as electric bicycles, electric scooters, electric scooters, mono wheels, and other. It has been determined that the integration of various modes of transport opens up unlimited prospects for the tourism sector. Various forms of such integration are considered. To achieve maximum efficiency of transport services in tourism, the coordinated work of two powerful sectors of the economy - tourism and transport - is required. This interaction is impossible without the participation of the state through the development of programs for the development of both industries.

Key words: *transport services, transportation of tourists, vehicles, transport tours, bus tours, rail tours, sea and river cruises.*

Постановка проблеми. Важливою складовою туристських подорожей є транспортне обслуговування, яке забезпечує пересування туристів з одного місця в інше, суттєво впливаючи на враження туристів та

вартість подорожей. Історія розвитку туризму свідчить про те, що революційні досягнення в транспортній галузі стимулювали попит на подорожі, що, в свою чергу, потребувало від транспортних підприємств постійного удосконалення і модернізації транспортних засобів, підвищення якості та ефективності транспортного обслуговування туристів. Україна хоча і має розвинуту транспортну систему, стан її інфраструктури та рухомого складу у порівнянні з розвинутими країнами світу не можна вважати задовільним. Події останніх років мали негативний вплив на туристську діяльність і роботу транспортної галузі в Україні. Нестабільність політичного та економічного стану нашої держави значно стримують розвиток в'їзного туризму. Пандемія, викликана вірусом COVID 19, значно зменшила кількість подорожей і обсяги пасажирських перевезень усіма видами транспорту. Разом з тим, розвиток науково-технічного прогресу, впровадження у сферу виробництва і сферу обслуговування нових досягнень науки і техніки та інноваційних технологій створює умови для модернізації існуючих і появи нових транспортних засобів, відкриває нові можливості для удосконалення транспортного обслуговування туристів в Україні. Вимоги сьогодення потребують дослідження перспектив розвитку транспортного обслуговування в туризмі, з'ясування завдань, які стоять перед туристськими і транспортними підприємствами з удосконалення транспортного обслуговування в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням транспортного обслуговування в туризмі постійно приділялося достатньо багато уваги в науковій і навчальній літературі. В останнє десятиріччя проблеми транспортного обслуговування туристів різними видами транспорту в Україні активно досліджувалися такими авторами публікацій: на авіаційному транспорті – Дудник І. М., Борисюк О. А. [4], Ткачук Л. М., Тертична А. О. [16]; на автомобільному транспорті – Бандурко А. О.,

Марценюк Л. В., Власова О. П. [2], Дудник І. М., Семенюк В. І. [15]; на залізничному транспорті – Бараш, Ю. С., Кравченко А, О., Яснецов О. С. [1], Дергоусова А. О. [3], Коробйова Р. Г. [5], Марцеиук Л. В. [10], Прохорова В. В. [13], Пшінько О. М., Вернигора Р. В., Коробйова Р. Г. [14], Юхновська Ю. О. [17]; на морському та річковому транспорті – Нездоймінов С. Г., Андреева Н. М. [8]; загальні проблеми транспортного обслуговування туристів – Кулиняк І. Я. [6], Литвин, О. В., Кирилюк І. М. [7], Марценюк Л. В. [9], Юхновська Ю. О. [18] та ін. В даних публікаціях автори розглянули досить багато різноманітних проблем транспортного обслуговування туристів в Україні. Однак, події останніх років поставили нові завдання перед транспортом відносно обслуговування туристів під час подорожей. Крім того, модернізується матеріально-технічна база транспорту, удосконалюються існуючі та з'являються нові транспортні засоби, що розширює можливості транспортного обслуговування туристів. Тому потребують подальшого дослідження перспективи транспортного обслуговування туристів в Україні.

Формулювання цілей статті. Цілями даної статті є дослідження динаміки обсягів перевезення пасажирів різними видами транспорту, виявлення ролі туризму для збільшення обсягів пасажирських перевезень різними видами транспорту в сучасних умовах та визначення основних напрямків і завдань розвитку різних видів транспорту України, які обумовлені сучасними потребами туристів в перевезеннях при організації і здійсненні туристських подорожей.

Виклад основного матеріалу. Туризм неможливий без перевезення і використання транспортних засобів. Транспортне обслуговування займає надзвичайно важливе місце в туризмі. Транспортна послуга відноситься до основних послуг переважної більшості турпродуктів і є необхідною умовою їх споживання.

Транспортне обслуговування не є метою туристських подорожей, а

лише створює необхідні умови для їх здійснення. Не якісно виконане транспортне обслуговування може зіпсувати усі позитивні емоції від подорожі в цілому. Частка витрат у вартості турів, що припадає на транспортне обслуговування, може сягати досить значних розмірів. Це свідчить про те що транспортні послуги, що надаються транспортними підприємствами повинні бути постійно в центрі уваги з боку туроператорів і турагентів стосовно їх якості, вартості та ефективності.

Туризм і транспорт перспективні та взаємопов'язані галузі економіки України. Вплив туризму на розвиток транспорту вимагає розвитку матеріально-технічної бази, вдосконалення організації та управління на транспорті, системи транспортного обслуговування, а також проведення відповідної політики відносно транспортних тарифів. З іншого боку, розвиток транспорту відкриває нові перспективи для туризму, щодо розширення можливостей, підвищення комфортності та якості туристських послуг.

Україна має досить розгалужену транспортну систему, в якій представлені усі види транспорту. Географічне розташування України, історичні особливості її розвитку створило передумови для розбудови однієї з щільних та потужних транспортних мереж в Європі та світі.

Для визначення стану та перспектив транспортного обслуговування в туризмі було виконано аналіз даних про обсяги перевезення пасажирів різними видами транспорту України та обсяги туристської діяльності.

З'ясування тенденцій зміни обсягів перевезення пасажирів різними видами транспорту в Україні були зроблено на підставі даних про кількість перевезених пасажирів за видами транспорту з 1991 р. по 2020 р., наведених на сайті Державної служби статистики України [11] і згрупованих в табл. 1.

При виконанні даного дослідження було проаналізовано також дані про обсяги туристської діяльності. Але ці дані вдалося зібрати за двадцять

останніх років. Тому в подальшому для аналізу даних було вирішено прийняти період з 2000 р. по 2020 р.

Таблиця 1

Кількість перевезених пасажирів за видами транспорту

Роки	Перевезення пасажирів за видами транспорту загального користування, млн. пас.				
	Залізничний	Морський	Річковий	Автомобільний (автобуси)	Авіаційний
1	2	3	4	5	6
1991	537,4	20,8	18,3	7450,3	13,9
1992	555,3	13,1	11,1	6464,8	5,6
1993	501,5	10,5	8,0	4795,6	1,9
1994	630,9	10,3	6,9	4039,9	1,6
1995	577,4	7,8	3,6	3483,1	1,9
1996	538,5	5,0	2,7	3304,6	1,7
1997	500,8	4,3	2,4	2512,1	1,4
1998	501,4	3,8	2,3	2403,4	1,1
1999	486,8	3,1	2,2	2501,7	1,1
2000	498,6	3,7	2,1	2557,5	1,1
2001	467,8	5,3	2,0	2722,0	1,2
2002	464,8	5,4	2,2	3069,1	1,7
2003	476,7	6,9	2,2	3297,5	2,3
2004	452,2	9,7	2,1	3720,3	3,2
2005	445,5	11,3	2,2	3836,5	3,8
2006	448,4	10,9	2,0	3987,9	4,3
2007	447,1	7,6	1,8	4173,0	4,9
2008	445,5	7,3	1,5	4369,1	6,1
2009	425,9	6,2	1,5	4014,0	5,1
2010	427,2	6,6	1,0	3726,2	6,1
2011	430,0	7,0	1,0	3612,0	8,0
2012	429,0	5,9	0,7	3450,0	8,0
2013	425,0	6,6	0,6	3344,0	8,0
2014	389,0	0,0	0,6	2913,0	6,0
2015	390,0	0,0	0,6	2250,0	6,0
2016	389,0	0,0	0,5	2025,0	8,0
2017	164,9	0,0	0,6	2019,3	10,5
2018	158,9	0,1	0,6	1906,8	12,5
2019	154,8	0,1	0,6	1804,9	13,7
2020	68,3	0,0	0,3	1083,9	4,7

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України [11]

Для більш наочної візуалізації даних, наведених в табл. 1 були побудовано діаграми, зображені на рис. 1–5.

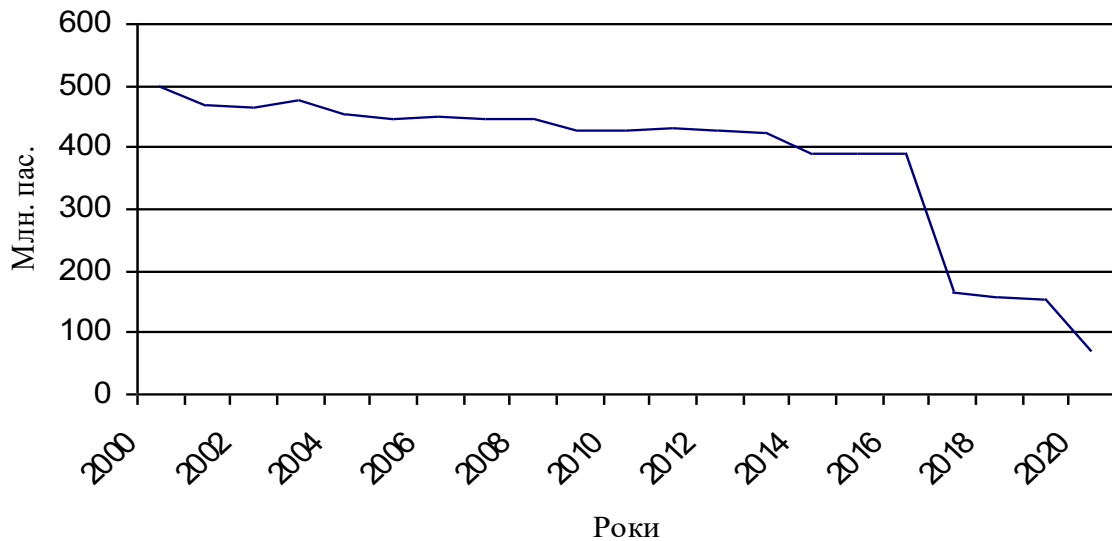

Рис. 1. Динаміка перевезення пасажирів залізничним транспортом в період з 2000 р. по 2020 р.

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України [11]

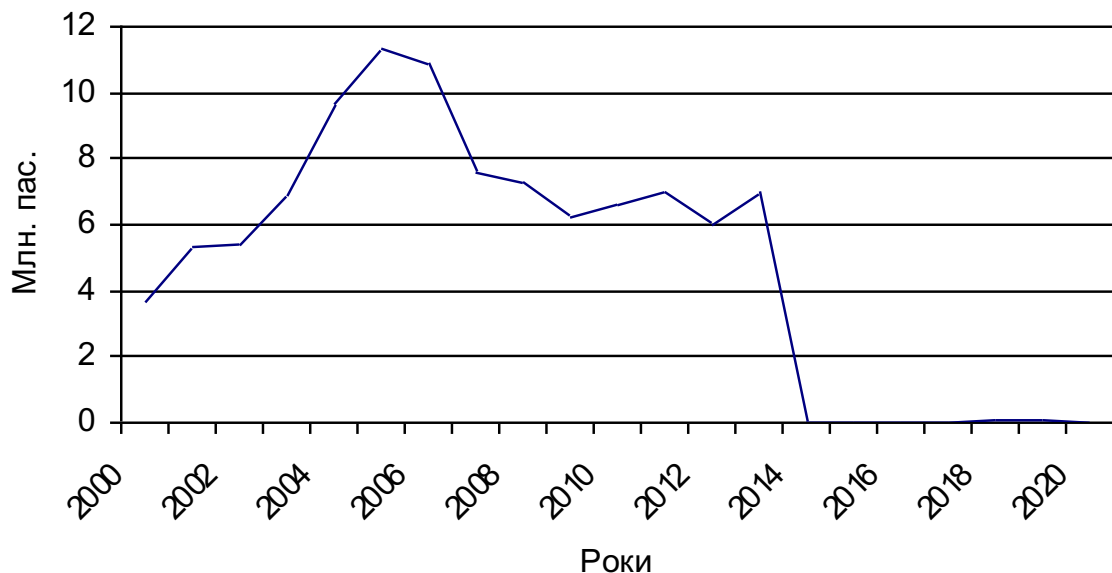

Рис. 2. Динаміка перевезення пасажирів морським транспортом в період з 2000 р. по 2020 р.

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України [11]

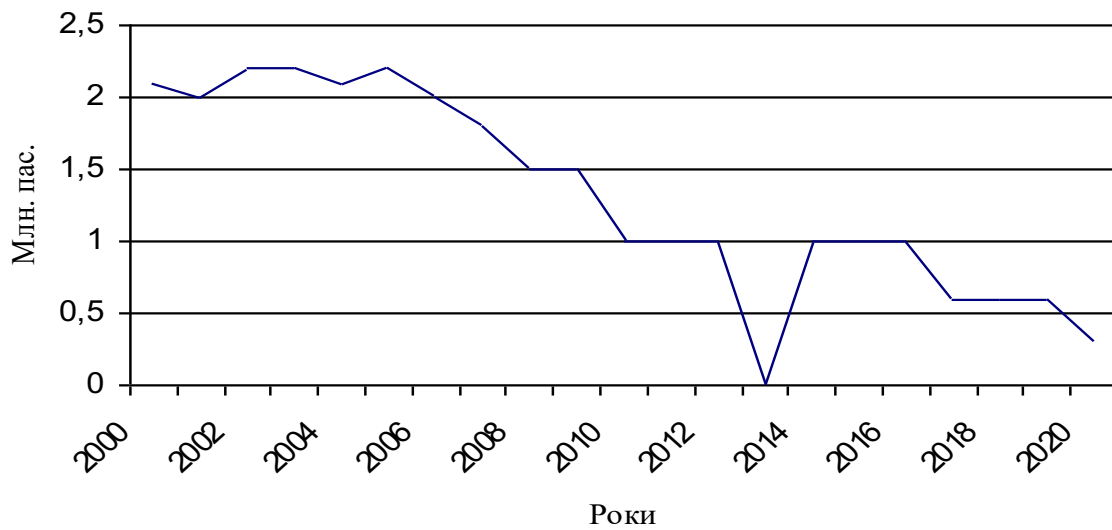

Рис. 3. Динаміка перевезення пасажирів річковим транспортом в період з 2000 р. по 2020 р.

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України [11]

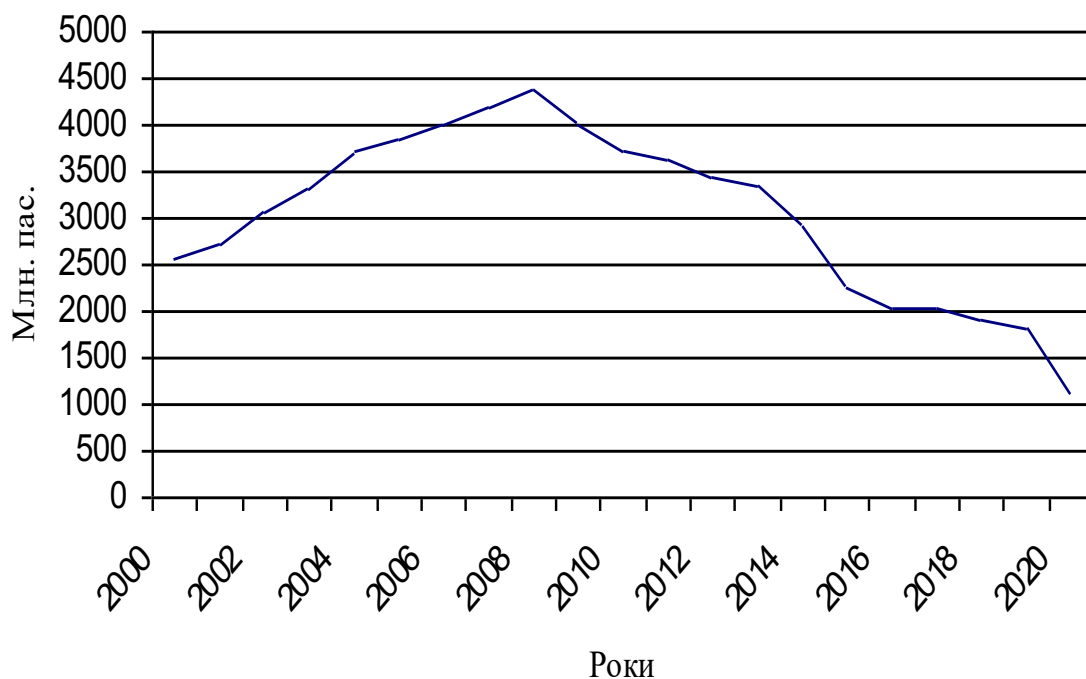

Рис. 4. Динаміка перевезення пасажирів автомобільним транспортом в період з 2000 р. по 2020 р.

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України [11]

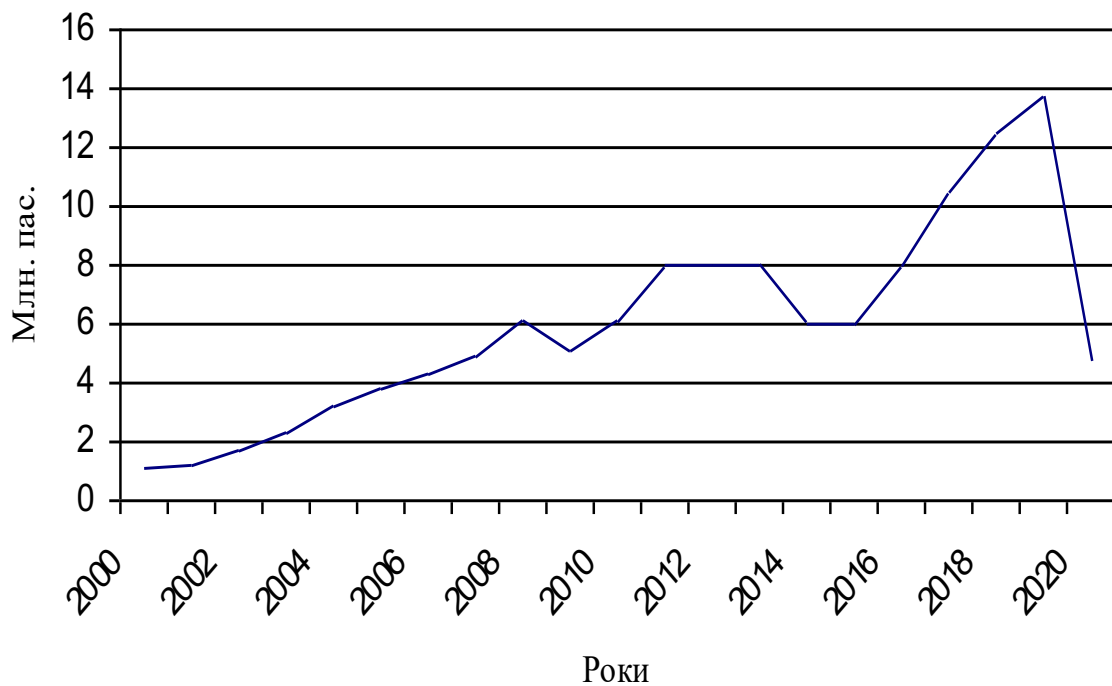

Рис. 5. Динаміка перевезення пасажирів авіаційним транспортом в період з 2000 р. по 2020 р.

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України [11]

Як видно з табл. 1 та діаграм, наведених на рис. 1–5, усі види транспорту крім авіаційного мали зменшення кількості перевезених пасажирів. Для визначення темпів зміни обсягів перевезень пасажирів за видами транспорту було розраховано середні темпи зростання даного показника за період з 2000 по 2020 рр. Результати розрахунку наведені в табл. 2.

Таблиця 2

Середньорічні темпи зростання кількості перевезених пасажирів за видами транспорту за період з 2000 р. по 2020 р.

Вид транспорту	Залізничний	Морський	Річковий	Автомобільний (автобуси)	Авіаційний
Середньорічний темп зростання	0,905385	0,663117	0,907288	0,957985	1,075314

Джерело: складено авторами за даними табл. 1

Темпи цього зменшення були різними в залежності від виду транспорту. Повільніше за всіх обсяги перевезення пасажирів зменшувалися на автомобільному транспорті. Більш високими темпами зменшення відбувалося на залізничному та річковому транспорті. Самі високі темпи зменшення кількості перевезених пасажирів мав морський транспорт. І лише авіаційний транспорт за останні двадцять років мав поступове збільшення обсягів перевезення пасажирів.

Аналіз обсягів туристських потоків в Україні було також зроблено на підставі даних, наведених на сайті Державної служби статистики України [11] і згрупованих в табл. 3.

Таблиця 3

Дані про туристські потоки в Україні за період з 2000 по 2019 р., осіб

Роки	Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристської діяльності України – усього	У тому числі		
		іноземні туристи	туристи-громадяни України, які виїжджали за кордон	внутрішні туристи
1	2	3	4	5
2000	2013998	377871	285353	1350774
2001	2175090	416186	271281	1487623
2002	2265317	417729	302632	1544956
2003	2856983	590641	344 332	1922010
2004	1890370	436311	441798	1012261
2005	1825649	326389	566942	932318
2006	2206498	299125	868228	1039145
2007	2863820	372455	336049	2155316
2008	3041655	372752	1282023	1386880
2009	2290097	282287	913640	1094170
2010	2280757	335835	1295623	649299
2011	2199977	234271	1250068	715638
2012	3000696	270064	1956662	773970
2013	3454316	232311	2519390	702615
2014	2425089	17070	2085273	322746
2015	2019576	15159	1647390	357027
2016	2549606	35071	2060974	453561
2017	2806426	39605	2289854	476967
2018	4557447	75945	4024703	456799
2019	6132097	86840	5524866	520391

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України [11]

За даними табл. 3 було побудовано діаграми, наведені на рис. 6 та рис. 7, які більш наочно демонструють зміну обсягів туристської діяльності за типами туризму.

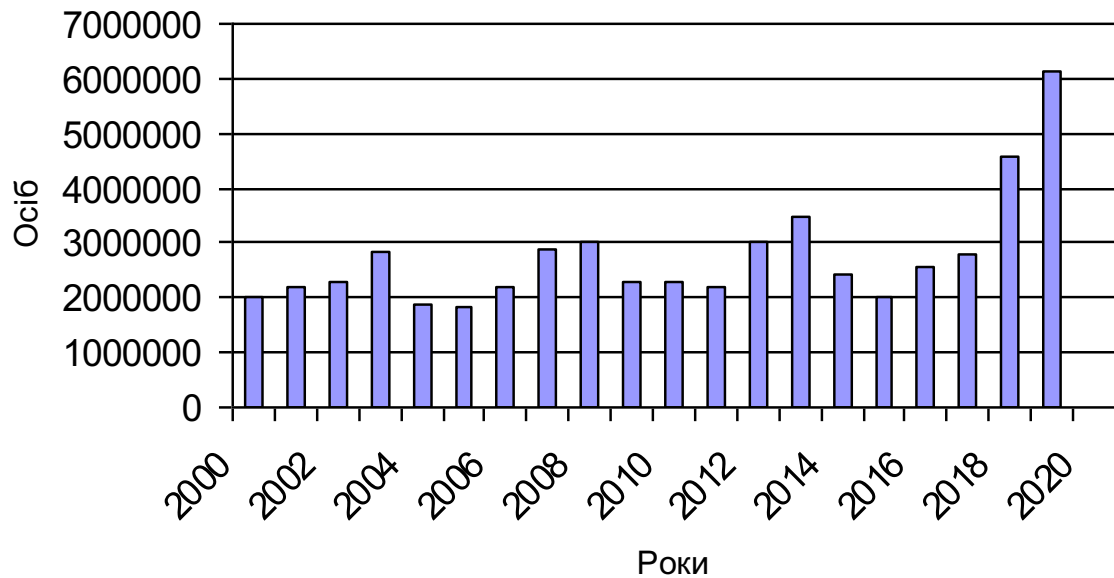

Рис. 6. Динаміка кількості туристів, обслугованих суб'єктами туристської діяльності України в період з 2000 р. по 2019 р.

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України [11]

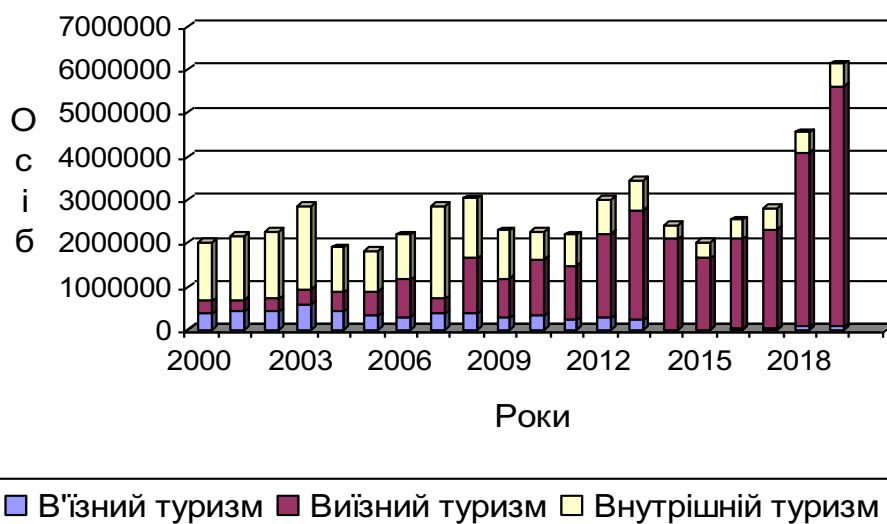

Рис. 7. Динаміка кількості туристів, обслугованих суб'єктами туристської діяльності України в період з 2000 р. по 2019 р. за типами туризму

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України [11]

Проведений аналіз показав, що в останні роки зменшувалась кількість іноземних та внутрішніх туристів, проте збільшувалась кількість туристів – громадян України, які виїжджають за кордон. Кількість туристів-громадян України, які виїжджали за кордон стабільно збільшувалась з кожним роком. Слід зазначити, що дані, наведені на сайті Державної служби статистики України, не є повними, так як не відображають кількість туристів які подорожують самостійно не користуючись послугами туроператорів і турагентів. Однак, цих даних достатньо щоб з'ясувати тенденції зміни обсягів туристської діяльності.

Важко точно вказати яка частка пасажиропотоку на кожному виді транспорту обумовлена перевезеннями туристів, але можна стверджувати, що туризм має значний вплив на обсяги пасажирських перевезень.

Серйозні наслідки для туризму та перевезення пасажирів усіма видами транспорту мала пандемія COVID 19. Усі види транспорту втратили значні обсяги пасажирських перевезень, що було обумовлено карантинними обмеженнями. Аналіз перспектив, щодо відновлення обсягів перевезень пасажирів свідчить про те, що скоріш за все, вони не відновляться до рівня, який був досягнутий до пандемії.

Відповіддю людства на виклики пандемії, які мали місце в останні два роки, стало освоєння, впровадження у виробничу діяльність та повсякденне життя і розвиток таких досягнень науково-технічного прогресу, як інформаційні технології в галузі комунікацій, що дозволило спілкуватися без обмежень і вирішувати безліч виробничих і побутових проблем без необхідності пересування людей у просторі і часі. Разом з тим, це не відноситься до туризму. В цій галузі, навпаки, впровадження і розвиток сучасних інформаційних технологій мотивує збільшення попиту на подорожі і створює умови для його реалізації, що, в свою чергу, збільшує потреби в транспортних послугах для обслуговування туристів.

Таким чином, можна зробити висновок, що в найближчому

майбутньому туризм буде мати вирішальне значення для зростання обсягів перевезень пасажирів на транспорті. Однак, зростання обсягів перевезень на різних видах транспорту не буде однаковим і буде обумовлено конкурентними перевагами, які зможе забезпечити кожен вид транспорту.

Розглянемо більш детально завдання, які потрібно реалізувати кожному виду транспорту для залучення туристського пасажиропотоку [12].

Жоден з видів транспорту, призначений для перевезення вантажів та пасажирів, не може конкурувати по швидкості та дальності перевезень з авіаційним. Цей вид транспорту має надзвичайно високі темпи розвитку у світі. Частка перевезень, що здійснюється авіаційним транспортом в Україні не велика, але, слід звернути увагу на те, що цей вид транспорту на протязі останніх 20 років має стійке зростання обсягів перевезення пасажирів, особливо в міжнародному сполученні. Перевезення пасажирів авіаційним транспортом здійснюють вітчизняні та закордонні підприємства, що створює певні конкуренцію на ринку авіаперевезень в Україні..

Окремий інтерес для транспортного обслуговування під час проведення екскурсій малими групами має використання таких повітряних транспортних засобів як гвинтокрили, легкомоторні літаки, повітряні кулі, тощо. В теперішній час використання таких транспортних засобів в Україні стримується обмеженою їх кількістю і високою вартістю перевезень такими транспортними засобами. Однак, слід зазначити, що Україна має усі можливості для розширення надання туристам таких транспортних послуг.

Незважаючи на те, що авіаційний транспорт в Україні має тенденцію до зростання пасажиропотоку, для збільшення перевезення туристів йому потрібно вирішити складні завдання. Для досягнення рівня авіаперевезень в туризмі за обсягами та якістю, які досягнуто в розвинутих країнах світу,

в Україні потрібно: приведення інфраструктури авіаційного транспорту у відповідність із міжнародними вимогами; оновлення парку повітряних суден, модернізація існуючих; підвищення якості обслуговування пасажирів в аеропортах та на борту повітряних суден; зниження вартості перевезень: розробку гнучкої тарифної політики на послуги авіатранспорту; збільшення кількості чартерних авіарейсів, залучення до роботи в Україні Low-Cost авіакомпаній та підвищення конкуренції на ринку авіаперевезень.

Залізничний транспорт в Україні має значний потенціал і цікавий для туризму не тільки можливостями звичайного перевезення туристів як пасажирів регулярними залізничними потягами, а й можливостями організації залізничних турів. Україна має багато міст та об'єктів туристського інтересу і одну із самих розвинутих мереж залізниць у світі, яка дозволяє відвідати переважну більшість таких міст і об'єктів за допомогою залізничних потягів. Крім того, слід відзначити, що рухомий склад залізниць України та об'єкти залізничної інфраструктури мають цікаву історію і значний інтерес для туристів. Організація залізничних турів у спеціалізованому рухомому складі є одним з перспективних напрямів розвитку туризму в Україні, так як мережа залізниць України дозволяє створити досить багато туристських маршрутів, оптимальним чином організувати пересування туристів і відвідування ними міст і об'єктів.

Важливою особливістю залізничного транспорту є те, що цей вид транспорту, на відміну від інших, має більший потенціал для створення комфортних умов перевезення осіб з обмеженими можливостями, що дозволить залучити таких осіб до туристських подорожей і сприяти розвитку інклюзивного туризму.

Значний інтерес залізничні тури можуть представляти для іноземних туристів, які подорожують Україною, що обумовлено, по-перше,

розвитком залізничного туризму в багатьох європейських країнах світу і сприйняттям такого виду туризму іноземними туристами, а, по-друге, враховуючи, що в залізничних турах туристські послуги надаються комплексно, залізничні тури позбавляють іноземних туристів вирішення проблем пересування, розміщення, харчування та ін. в різних містах країни, в якій їм складно орієнтуватися, особливо у разі самостійної організації подорожей. Перспективи залізничного туризму в Україні значно розширяться у разі інтеграції роботи в цьому напрямку українських залізниць і залізниць європейських країн. Попит на залізничні тури значно зросте, якщо до програми таких турів буде включено відвідування міст і об'єктів туристського інтересу одразу декількох країн. Організація таких подорожей буде потребувати розв'язання складних технічних, економічних, юридичних та ін. завдань, пов'язаних з різною шириною залізничних колій, пересуванням іноземних потягів залізницями різних країн, тощо.

Враховуючи, що рухомий склад, який використовується для залізничних туристських потягів, одночасно виконує функції перевезення туристів і функції засобу розміщення з наданням послуг харчування і заходами проведення дозвілля, вартість таких подорожей може конкурувати з вартістю подорожей, де послуги транспортного обслуговування, розміщення і харчування надаються окремо.

Для розробки і впровадження залізничних турів в Україні необхідні: проведення модернізації залізничної інфраструктури, здійснення модернізації існуючого і придбання нового спеціалізованого рухомого складу (спальні та купейні вагони для розміщення туристів з приміщеннями для приймання душу та залами для проведення дозвілля та оглядових екскурсій, вагони-ресторани, вагони-кінозали, вагони-салони та ін.); зниження собівартості перевезень; покращення якості обслуговування пасажирів на вокзалах, станціях та в поїздах під час перевезення;

об'єднання зусиль залізничників та туроператорів для розробки і освоєння маршрутів туристських подорожей спеціалізованими туристськими поїздами; створення спеціалізованих підприємств для організації і здійснення залізничних турів. Для раціональної організації залізничних турів необхідне створення спеціалізованого туроператора.

Морський і річковий види транспорту в Україні переважно застосовуються для перевезення вантажів. Пасажирські перевезення водним транспортом здійснюються у невеликих обсягах, які в останні роки поступово зменшуються. Ці види транспорту мають саму низьку частку в обсягах перевезення пасажирів в Україні. Однак, слід зауважити, що географічне положення Чорноморсько-Азовського басейну та наявність в Україні суднохідних річок має надзвичайно сприятливі умови для розвитку перевезень туристів морським та річковим транспортом. Переважна більшість портів мають незамерзаючі або замерзаючі на короткий період акваторії. Україна має водне сполучення з іншими країнами, що створює передумови не тільки для внутрішніх, а й для міжнародних перевезень туристів водним транспортом.

Розвиткові пасажирських перевезень морським транспортом України сприяє велика кількість курортів і туристських баз на узбережжі Чорного та Азовського морів.

Для сфери туризму водні види транспорту надзвичайно цікаві можливостями організації морських та річкових круїзів. Україна має вихід до світового морського простору, що відкриває можливість організації міжнародних круїзів. Крім того, наявність судноплавних річок в Україні дає підстави для організації річкових круїзів в середині країни. Для цього водному транспорту України потрібно: оновлення інфраструктури морського і річкового видів транспорту; модернізація існуючих і придбання нових спеціалізованих суден для організації круїзів, підвищення якості обслуговування пасажирів, створення спеціалізованих

підприємств для організації та здійснення морських та річкових круїзів. Для ефективного виконання робіт з проектування та впровадження круїзних подорожей морським та річковим транспортом в Україні потрібне створення спеціалізованого туроператора.

Особливої уваги заслуговує використання для транспортного обслуговування туристів таких транспортних засобів як катерів, яхт та інших невеликих водних транспортних засобів для організації морських та річкових прогулянок та екскурсій. Збільшення обсягів транспортних послуг такими транспортними засобами буде сприяти розвитку в'їзного та внутрішнього туризму.

Автомобільний транспорт в Україні здійснює значні обсяги перевезень. Автомобільний вид транспорту є єдиним видом транспорту який може повністю реалізовувати логістичний принцип «від дверей до дверей» в перевезенні пасажирів, що є надзвичайно привабливим для туризму. Ця особливість автомобільного транспорту створила умови використання його при організації автобусних турів, а також під час трансферу та обслуговування програмних заходів. Розвиток автомобілебудування, зростання доходів населення робить автомобілі все більш доступними для різних категорій населення, що, в свою чергу, сприяє зростанню популярності подорожей особистим транспортом і відкриває нові перспективи для виїзного, в'їзного та внутрішнього туризму.

Однак, на жаль, в Україні спостерігається помітне відставання розвитку автомобільних доріг загального користування від темпів автомобілізації країни. Стан автомобільних доріг, багатьох транспортних розв'язок, мостових переходів тощо залишається незадовільним і потребує реконструкції або ремонту. Особливо складні проблеми виникають при використанні автотранспорту для перевезення вантажів і пасажирів у віддалених від великих міст районах, що обумовлено не належним станом

багатьох автодоріг і майже відсутністю сервісної інфраструктури, що є причиною низької середньої швидкості руху на автодорогах України у порівнянні із західноєвропейськими країнами. Поганий стан багатьох автодоріг в Україні значно ускладнює пересування сучасними транспортними засобами туристів до більшості об'єктів туристського інтересу або робить таке пересування зовсім неможливим, що стримує використання автомобільного транспорту для розвитку туризму в Україні. Особливо цей факт має негативний вплив на розвиток в'їзного туризму.

Для подальшого збільшення обсягів перевезення туристів цим видом транспорту в Україні необхідно: підвищення якості та ефективності перевезень; покращення їх технологічності; зниження транспортної складової в собівартості туристського продукту; оновлення та модернізація рухомого складу, перш за все, придатного для туристських перевезень та екскурсійного обслуговування; підвищення безпеки руху на автодорогах; зниження рівня техногенного навантаження автомобільного транспорту на довкілля; розробка разом з туристськими підприємствами і впровадження автобусних туристських маршрутів.

В останні роки виробники транспортних засобів запропонували багато нових цікавих розробок для індивідуального переміщення. Так значного удосконалення отримало виробництво велосипедів, моторолерів, мотоциклів. З'явилися принципово нові транспортні засоби трицикли, квадрацикли. Надзвичайно цікаві перспективи має електрифікація таких транспортних засобів і поява електровелосипедів, електроскутерів, трициклів та квадрациклів на електричній тязі, електросамокатів, моноколіс, тощо.

Удосконалення велосипедів, мотоциклів, трициклів, квадрациклів та їх електрифікація сприяє організації подорожей на невеликі відстані туристами, які мають спеціальну підготовку, що стимулює розвиток вело і мото туризму в Україні. Значний інтерес для розвитку екскурсійного

обслуговування і залучення молоді для відвідування об'єктів туристського інтересу, ознайомлення з якими потребує значного просторового переміщення, має використання електросамокатів, моноколів, тощо для пересування екскурсантів під час проведення таких екскурсій.

Необмежені перспективи для сфери туризму відкриває інтеграція різних видів транспорту. Так, перевезення туристів літаками потребує ретельної уваги до організації трансферу до засобів розміщення і в зворотньому напрямку автотранспортними засобами, що значно підвищує комфортність подорожей і сприяє позитивним враженням туристів.

Цікавою є можливість об'єднання залізничного і водних видів транспорту при організації круїзів. Так доцільним для України є розробка і впровадження таких круїзних маршрутів, в яких частина переміщення здійснюється залізничним транспортом, а частина річковим або морським або автомобільним у різній комбінації. Такий підхід до транспортного обслуговування при організації туристських подорожей дозволить значно розширити географію подорожей і відвідати максимально можливу кількість об'єктів при достатньому рівні комфорту та вартості.

Таким чином, з розвитком туризму транспортні сполучення будуть використовуватися більш інтенсивно, а їх кількість має перспективи до зростання, так як збільшення туристського попиту стимулює розвиток транспортної інфраструктури. В свою чергу, розвиток транспорту сприяє освоєнню нових маршрутів, розширенню географії подорожей, підвищенню якості транспортного обслуговування туристів і, тим самим, мотивує подальший розвиток туризму.

Для досягнення максимальної ефективності транспортного обслуговування в туризмі потрібна скоординована робота двох потужних галузей економіки – туризму і транспорту. Ця взаємодія не можлива без участі держави через розробку програм розвитку обох галузей. Для максимальної ефективності використання можливостей транспорту в

туризмі, розробки і впровадження залізничних, морських, річкових круїзів та автотранспортних турів доцільно створення спеціалізованого туроператора. В даній статі про необхідність створення таких туроператорів згадувалося двічі. Існують різні варіанти організації таких туроператорів і розподілу власності на транспортні засоби [1,2,3,13,14]. Так, такі туроператори можуть бути створені як повністю самостійні туристські підприємства, так і підприємства, які є структурними підрозділами Міністерства інфраструктури. Такі туроператори можуть мати власні транспортні засоби або їх орендувати. Організація роботи таких туроператорів має декілька різноманітних варіантів. Але, на нашу думку, найбільш раціональний варіант для України полягає у створенні одного туроператора з організації транспортних турів в складі Міністерства інфраструктури України. Створення такого туроператора саме у складі Міністерства інфраструктури дозволить найбільш ефективно розробляти, просувати і реалізовувати транспортні подорожі, найбільш оптимально використовувати існуючий рухомий склад, а також розподілити інвестиції в нові спеціалізовані транспортні засоби для туристської галузі та найбільш раціонально інтегрувати можливості різних видів транспорту для потреб туризму.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сучасна транспортна система України дає можливість урізноманітнити транспортне обслуговування в туризмі, зробити його високоякісним та високоефективним і тим самим сприяти розвитку туризму.

Туризм, в свою чергу, забезпечує пасажирському транспорту гарантовані обсяги роботи, покращує стабільність його роботи, а структура туристського попиту впливає на географію перевезень, та організацію роботи транспортних підприємств в різних регіонах країни.

В Україні є усі необхідні умови для формування сучасної системи транспортних сполучень, які відповідає б європейським стандартам. Ця

галузь потребує значних капіталовкладень, але інвестиції мають великий рівень прибутковості та відносно малий ступінь ризику через природній характер переваг України. Також є доцільним розвивати такий напрям в туризмі як транспортні тури, використовуючи переваги транспортної системи України. Потребують подальшого дослідження та деталізації питання створення туроператора з транспортних турів, розробки різноманітних маршрутів транспортних турів, удосконалення взаємодії різних видів транспорту з метою покращення якості транспортного обслуговування туристів в Україні, використання модернізованих та нових транспортних засобів для транспортного обслуговування туристів під час пересування туристів від місця відправлення до місця призначення і назад, а також при пересуванні під час проведення програмних заходів.

Література

1. Бараш Ю. С., Кравченко А. О., Яснецов О. С. Розвиток залізничного туризму в Україні // Проблеми економіки транспорту : зб. наук. пр. Дніпропетр. нац. ун-ту залізн. трансп. ім. акад. В. Лазаряна. Дніпропетровськ, 2014. Вип. 8. С. 7–11. doi: <https://doi.org/10.15802/pte.v0i8.40813> (дата звернення 20.10.2021).
2. Бандурко А. О., Марценюк Л. В., Власова О. П. Альтернативні напрями розвитку пасажирських залізничних компаній в Україні // Ефективна економіка. 2019. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6938>. doi: 10.32702/2307-2105-2019.3.3 (дата звернення 18.11.2021).
3. Дергоусова А. О. Формування стратегії розвитку залізничного туризму: дис. канд. екон. наук / А. О. Дергоусова. Харків, 2012. 216 с.
4. Дудник І. М., Борисюк О. А. Авіатранспортна система України як елемент туристичної інфраструктури // Географія та туризм. 2012. Вип. 20. С. 90-97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2012_20_16 (дата

- звернення 20.11.2021).
5. Коробйова Р. Г. Потенціал розвитку залізничного туризму в Україні // Транспортні системи та технології перевезень : зб. наук. пр. Дніпропетр. нац. ун-ту залізн. трансп. ім. акад. В. Лазаряна. Дніпропетровськ, 2015. Вип. 10. С. 70–74. doi: <https://doi.org/10.15802/tstt2015/57070> (дата звернення 23.11.2021).
 6. Кулиняк І. Я. Транспортний туризм: сутність, класифікація та перспективи розвитку в Україні // Review of transport economics and management. 2020. Вип. 4(20). С. 66–76. URL: <http://pte.diit.edu.ua/article/view/213138> (дата звернення 15.12.2021).
 7. Литвин О. В., Кирилюк І. М. Транспортні засоби в системі туристичної індустрії // Економічні горизонти. 2017. № 1(2). С. 57–61. doi: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.1\(2\).2017.113300](https://doi.org/10.31499/2616-5236.1(2).2017.113300) (дата звернення 24.11.2021).
 8. Нездоймінов С.Г., Андрєєва Н.М. Дослідження туристичного руху на водному транспорті в Україні // Маркетинг і менеджмент інновацій. 2017. № 1. С. 205–212. doi: <http://doi.org/10.21272/mmi.2017.1-18> (дата звернення 11.12.2021).
 9. Марценюк Л. В. Розробка класифікації туристичних подорожей з використанням різних видів транспорту // Економіка та держава. 2016. № 4. С. 21-27. URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=3493&i=3> (дата звернення 14.11.2021).
 10. Марцеюк Л. В. Залізничний туризм як складник сталого розвитку // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». 2016. Вип. 10 (1). С. 3–16. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/visnik/fecon/program_/59b1501f26be3.pdf (дата звернення 18.11.2021).
 11. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua> (дата звернення 23.09.2021).

12. Офіційний сайт Міністерства інфраструктури України. URL: <https://mtu.gov.ua/> (дата звернення 14.10.2021).
13. Прохорова В. В. Організація залізничного туризму як інноваційний шлях розвитку пасажирських компаній. // Вісник економіки транспорту і промисловості. 2018. № 62. С. 118–124. URL: <http://btie.kart.edu.ua/article/view/134046> (дата звернення 27.11.2021).
14. Пшінько О. М., Вернигора Р. В., Коробйова Р. Г. Перспективи розвитку залізничного туризму в Україні // Українські залізниці. 2014. № 12 (18). С. 38–42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrzal_2014_12_9 (дата звернення 28.11.2021).
15. Семенюк В. І., Дудник І. М. Особливості туристичних перевезень автомобільним транспортом в умовах сьогодення // Збірник тез «XVIII Міжнародна науково-практична конференція молодих учених і студентів "Політ. Сучасні проблеми науки"». 2018. URL: <https://nau.edu.ua/ua/menu/science/konferenczii-ta-seminary/xiii-mizhnarodna-naukovo-praktychna-konferencziya-molodyh-uchenyh-i-studentiv-polit.html> (дата звернення 29.11.2021).
16. Тертична А. О., Ткачук Л. М. Роль авіатранспортної системи у розвитку туризму в Україні // Збірник тез «XVIII Міжнародна науково-практична конференція молодих учених і студентів "Політ. Сучасні проблеми науки"». 2018. URL: <https://nau.edu.ua/ua/menu/science/konferenczii-ta-seminary/xiii-mizhnarodna-naukovo-praktychna-konferencziya-molodyhuchenyh-i-studentiv-polit.html> (дата звернення 19.11.2021).
17. Юхновська Ю. О. Розвиток туристичних залізничних перевезень в Україні // Економіка і суспільство. Електронний журнал Мукачівського державного університету 2017. Вип.13. С. 328–332. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/53.pdf. (дата звернення 18.11.2021).

18. Юхновська Ю. О. Сучасний стан транспортної інфраструктури туристичної галузі України // Зб. наук. пр. Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна «Проблеми економіки транспорту». 2018. Вип. 16. С. 76–84. doi: <https://doi.org/10.15802/pte.v0i16.151097> (дата звернення 15.11.2021).

References

1. Barash Ju. S., Kravchenko A. O., Jasnecov O. S. Rozvytok zaliznychnogho turyzmu v Ukrajinі // Problemy ekonomiky transportu : zb. nauk. pr. Dnipropetr. nac. un-tu zalizn. transp. im. akad. V. Lazarjana. Dnipropetrovsjk, 2014. Vyp. 8. S. 7–11. doi: <https://doi.org/10.15802/pte.v0i8.40813> (data zvernennja 20.10.2021).
2. Bandurko A. O., Marcenjuk L. V., Vlasova O. P. Aljternatyvni naprjamy rozvytku pasazhyrsjkykh zaliznychnykh kompanij v Ukrajinі. // Efektyvna ekonomika. 2019. # 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6938>. doi: 10.32702/2307-2105-2019.3.3 (data zvernennja 18.11.2021).
3. Derghousova A. O. Formuvana ja strateghiji rozvytku zaliznychnogho turyzmu: dys. kand. ekon. nauk / A. O. Derrousova. Kharkiv, 2012. 216 s.
4. Dudnyk I. M., Borysjuk O. A. Aviatransportna systema Ukrajin y jak element turystychnoji infrastruktury // Gheografija ta turyzm. 2012. Vyp. 20. S. 90-97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2012_20_16 (data zvernennja 20.11.2021).
5. Korobjova R. Gh. Potencial rozvytku zaliznychnogho turyzmu v Ukrajinі // Transportni systemy ta tekhnologhiji perevezenj : zb. nauk. pr. Dnipropetr. nac. un-tu zalizn. transp. im. akad. V. Lazarjana. Dnipropetrovsjk, 2015. Vyp. 10. S. 70–74. doi: <https://doi.org/10.15802/tstt2015/57070> (data zvernennja 23.11.2021).

6. Kulynjak I. Ja. Transportnyj turizm: sutnistj, klasyfikacija ta perspektyvy rozvytku v Ukraini // Review of transport economics and management. 2020. Vyp. 4(20). S. 66–76. URL: <http://pte.diit.edu.ua/article/view/213138> (data zvernennja 15.12.2021).
7. Lytvyn O. V., Kyryljuk I. M. Transportni zasoby v systemi turystychnoji industriji // Ekonomichni ghoryzonty. 2017. # 1(2). S. 57–61. doi: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.1\(2\).2017.113300](https://doi.org/10.31499/2616-5236.1(2).2017.113300) (data zvernennja 24.11.2021).
8. Nezdojminov S.Gh., Andrijejeva N.M. Doslidzhennja turystychnogho rukhu na vodnomu transporti v Ukraini // Marketyngh i menedzhment innovacij. 2017. # 1. S. 205–212. doi: <http://doi.org/10.21272/mmi.2017.1-18> (data zvernennja 11.12.2021).
9. Marcenjuk L. V. Rozrobka klasyfikaciji turystychnykh podorozhej z vykorystannjam riznykh vydiv transportu // Ekonomika ta derzhava. 2016. # 4. S. 21-27. URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=3493&i=3> (data zver-nennja 14.11.2021).
10. Marcejjuk L. V. Zaliznychnyj turizm jak skladnyk stalogho rozvytku // Visnyk Dnipropetrovsjkogho universytetu. Serija «Ekonomika». 2016. Vyp. 10 (1). S. 3–16. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/visnik/fecon/program_/59b1501f26be3.pdf (data zvernennja 18.11.2021).
11. Oficijnyj sajt Derzhavnoji sluzhby statystyky Ukrainy. URL: <http://ukrstat.gov.ua> (data zvernennja 23.09.2021).
12. Oficijnyj sajt Ministerstva infrastruktury Ukrainy. URL: <https://mtu.gov.ua/> (data zvernennja 14.10.2021).
13. Prokhorova V. V. Orghanizacija zaliznychnogho turyzmu jak innovacijnyj shljakh rozvytku pasazhyrsjkykh kompanij // Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti. 2018. # 62. S. 118–124. URL: <http://btie.kart.edu.ua/article/view/134046> (data zvernennja 27.11.2021).

14. Pshinjko O. M., Vernyghora R. V., Korobjova R. Gh. Perspektyvy rozvytku zaliznychnogho turyzmu v Ukraini // *Ukrajinsjki zaliznyci*. 2014. # 12 (18). S. 38–42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrzal_2014_12_9 (data zver-nennja 28.11.2021).
15. Semenjuk V. I., Dudnyk I. M. Osoblyvosti turystychnykh pereve-zenj avtomobilnym transportom v umovakh sjoghodennja // *Zbirnyk tez «XVIII Mizhnarodna naukovo-praktychna konferencija molodykh uchenykh i studentiv "Polit. Suchasni problemy nauky"»*. 2018. URL: <https://nau.edu.ua/ua/menu/science/konferenczii-ta-seminary/xiii-mizhnarodna-naukovo-praktychna-konferencziya-molodyh-uchenyh-i-studentiv-polit.html> (data zvernennja 29.11.2021).
16. Tertychna A. O., Tkachuk L. M. Rolj aviatransportnoji systemy u rozvytku turyzmu v Ukraini // *Zbirnyk tez «XVIII Mizhnarodna naukovo-praktychna konferencija molodykh uchenykh i studentiv "Polit. Suchasni problemy nauky"»*. 2018. URL: <https://nau.edu.ua/ua/menu/science/konferenczii-ta-seminary/xiii-mizhnarodna-naukovo-praktychna-konferencziya-molodyhuchenyh-i-studentiv-polit.html> (data zvernennja 19.11.2021).
17. Jukhnovsjka Ju. O. Rozvytok turystychnykh zaliznychnykh perevezenj v Ukraini // *Ekonomika i suspiljstvo. Elektronnyj zhurnal Mukachivskogho derzhavnogho universytetu* 2017. Vyp. 13. S. 328–332. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/53.pdf. (data zvernennja 18.11.2021).
18. Jukhnovsjka Ju. O. Suchasnyj stan transportnoji infrastruktury turystychnoji ghaluzi Ukrainy // *Zb. nauk. pr. Dnipropetrovsjkogho nacionalj-nogho universytetu zaliznychnogho transportu imeni akademika V. Lazarjana «Problemy ekonomiky transportu»*. 2018. Vyp. 16. S. 76–84. doi: <https://doi.org/10.15802/pte.v0i16.151097> (data zvernennja 15.11.2021).